

Η Αρχιτεκτονική ως Φαινόμενο Επικοινωνίας: Αφήγηση - Αναπαράσταση - Νοηματοδότηση

Αλλουσάη Δήμητρα - Ενσίνα - 16/09/2024

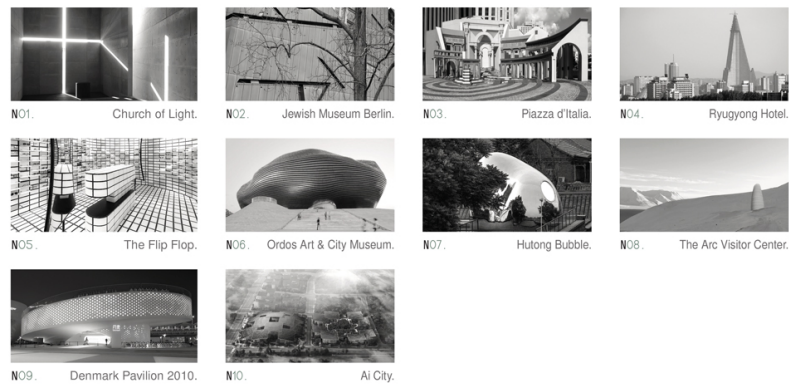
Ερευνητική Εργασία

Όνομα φοιτήτριας: Αλλουσάη Δήμητρα - Ενσίνα
Επιβλέπων Καθηγητής: Κανελλόπουλος Ευάγγελος
Σχολή: Akto Art & Design College
Ημερομηνία Παρουσίασης: 25/1/2021

«- Τι είναι ωραίο ;
- Ό,τι είναι φορέας ιδεών... Ό,τι συνεχίζει να μας αναστατώνει.» - Tadao Ando

Η επιστήμη της Αρχιτεκτονικής σαν ανθρώπινο δημιούργημα εμπλέκει παραμέτρους κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές. Αξιοποιεί συμβολισμούς, επηρεάζεται, ενώ ταυτόχρονα καταγράφει ιστορικά γεγονότα. Αποτελεί ένα υπαρκτό αποτύπωμα στον χρόνο. Ένα αποτύπωμα που λειτουργεί μνημειακά, έχει χαρακτήρα, στυλ, αισθητική. Η αρχιτεκτονική εμπνέει και μεταβάλλει την ύπαρξή μας. Περισσότερο από κάθε άλλη τέχνη, εμπλέκει την αμεσότητα της αισθητηριακής μας αντίληψης. Άνθρωπος και χώρος χαρακτηρίζονται από μια συνεχή αλληλεπίδραση, που καθιστά τη μεταξύ τους σχέση οργανική. Κάθε αρχιτεκτόνημα, όπως και οποιοδήποτε εξωτερικό ερέθισμα, συλλαμβάνεται από τον άνθρωπο - δέκτη μέσω μιας συνθέτης διαδικασίας, που ενσωματώνει το σύνολο των αισθήσεων, της κίνησης, της συνείδησης και του ασυνείδητου, μετατρέποντας τα μηνύματα σε ατομική εμπειρία και γνώση. Η πάροδος του χρόνου, το δίπολο φως - σκιά, τα

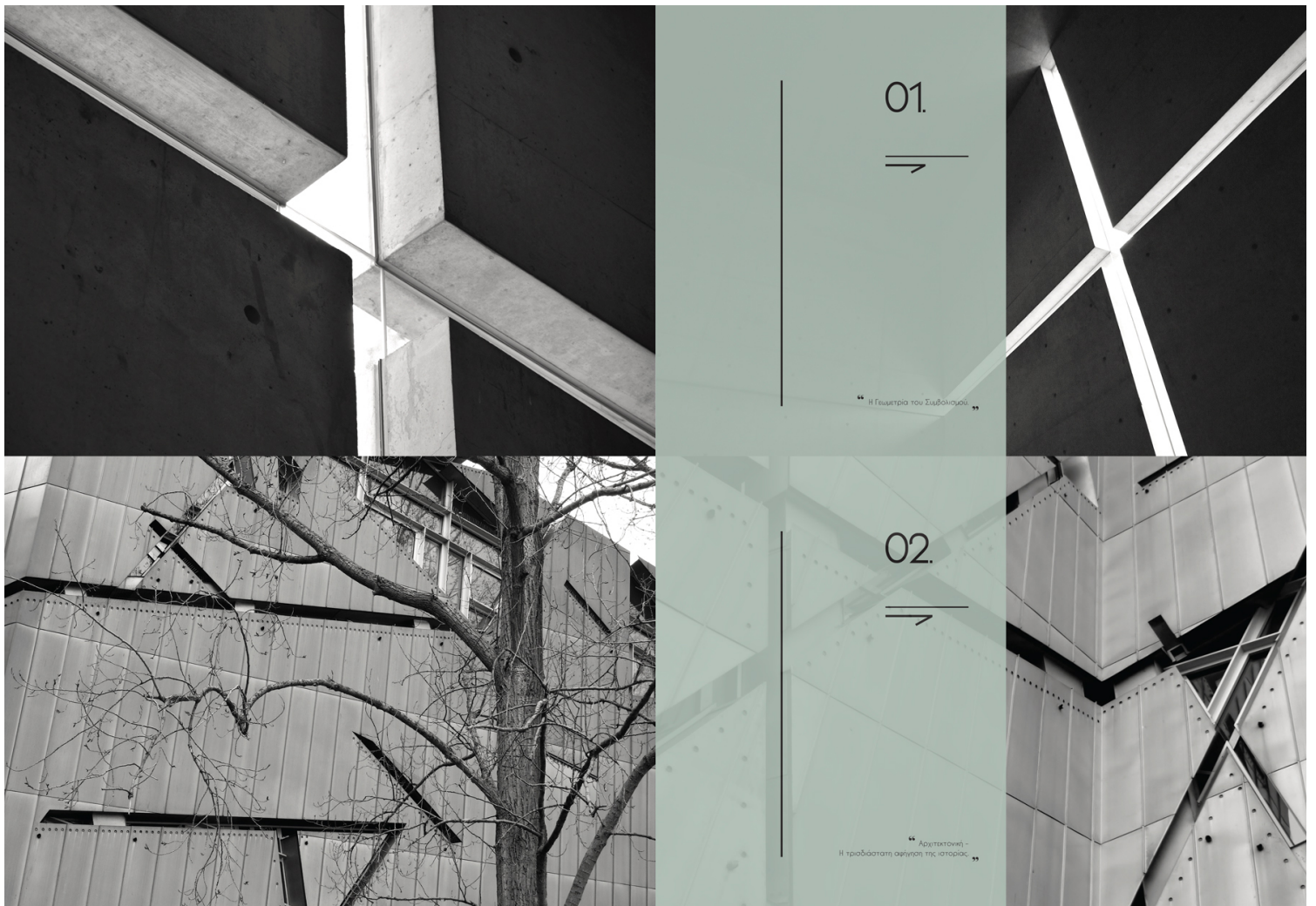
ανοικτά - κλειστά διαστήματα, οι υφές, τα χρώματα και οι λεπτομέρειες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάδειξη μιας ολοκληρωμένης εμπειρίας της αρχιτεκτονικής.

i. Table of Contents

Το κτίριο, ως κέλυφος και ως χώρος, υπάρχει σαν ιδέα από τη στιγμή της σύλληψής του από τον αρχιτέκτονα. Στη συνέχεια αποτυπώνεται στο χαρτί, αποκτά υλική υπόσταση, γίνεται χώρος που εμπεριέχει το σώμα, εισβάλλει μέσα στον ιστορικό χρόνο και ο χρόνος καθίσταται αναπόσπαστο κομμάτι του. Έτσι, το κτίριο συνεχίζει να ζει εμπεριέχοντας την αρχική ιδέα, αυτονομημένο όμως πλέον, ως μια νέα υλική και πνευματική υπόσταση, στην οποία ο άνθρωπος, όπως και ο χρόνος, επεμβαίνουν και το αναμορφώνουν με ποικίλους τρόπους. **(Αγνησίλαος, 2018)** Η παρούσα έρευνα στοχεύει στην προσέγγιση της έννοιας του χώρου, ως το σύνολο των στοιχείων που γίνονται αντιληπτά από τον άνθρωπο - χρήστη και συνιστούν χωρική εμπειρία. Μια δύσκολη και απαιτητική εξίσωση που ενσωματώνει τις παραπάνω έννοιες και προβληματισμούς. Χώρος - χρόνος - άνθρωπος, μέσω μιας αμφίδρομης σχέσης, αποτελούν τα σημεία εκείνα που εμπλέκουν τη μορφή με τον συμβολισμό και τελικά την εικόνα, ή πιο επίσημα την οπτική επικοινωνία.

Στην προσπάθεια ερμηνείας και βαθύτερης κατανόησης των εννοιών αυτών, προκύπτουν προβληματισμοί και ερωτήματα. Ερωτήματα όπως, εάν μπορεί η αρχιτεκτονική να αποτελέσει δίαυλο επικοινωνίας, μέσο έκφρασης συναισθημάτων και σκέψεων, κινητήρια δύναμη για αναστοχασμό και να εγείρει προβληματισμούς σχετικά με κοινωνικά και ανθρωπιστικά ζητήματα. Πώς μπορεί να ερμηνευθεί η απουσία ενός ευδιάκριτου «συστήματος μορφών» και η πληθώρα αισθητικών προσεγγίσεων στη σύγχρονη αρχιτεκτονική; Επιπλέον, μπορεί ένας χώρος υψηλής διέγερσης να συνιστά παράλληλα χώρο υψηλής ποιότητας λειτουργικά; Τέλος, γιατί η εικόνα κατέχει κυρίαρχη θέση στην αρχιτεκτονική θεωρία και την καθημερινή ζωή των συγχρόνων κοινωνιών;

ii. Church of the Light / Tadao Ando Architect & Associates | iii. Jewish Museum, Berlin / Studio Libeskind

Αρχιτεκτονική και Επικοινωνία - Μια Διαχρονική Σχέση

Μέσω μιας λογικής προσέγγισης, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η αρχιτεκτονική διαχρονικά αποτελεί ένα μέσο προβολής και επικοινωνίας, που στοχεύει και τροφοδοτεί το ανθρώπινο πνεύμα, χαλιναγωγεί και διαμορφώνει συνειδήσεις, κουλτούρες, ενώ παράλληλα καταγράφει συγκυρίες. Η έμφαση στη σχέση μεταξύ αρχιτεκτονικής και επικοινωνίας συνιστά αντικείμενο μελέτης που διερευνά έννοιες και κοινούς τόπους των δυο αυτών πεδίων. Μια μελέτη κατανόησης χωρικών ζητημάτων ως άρρηκτα συνδεδεμένων με τις κοινωνικό-πολιτικές συνθήκες που τα παρήγαγαν. Πλήθος συγχρόνων μελετητών επισημαίνουν ότι ζούμε σε έναν πολιτισμό εικόνων, που η επικράτησή τους είναι αδιαμφισβήτητη σε κάθε έκφανση της καθημερινότητάς μας. Οι εικόνες, όμως, εξελίσσονται παράλληλα με τις κοινωνίες, συνεπώς τα εννοιολογικά εργαλεία με τα οποία ερμηνεύουμε τον κόσμο γύρω μας έχουν αλλάξει αισθητά. Στις δυτικές βιομηχανοποιημένες χώρες, η ανθρώπινη δράση είναι άμεσα συνυφασμένη με την εικόνα και ίσως δεν είναι πλέον υπερβολικό να υποστηρίξουμε ότι μεγάλο μέρος της ζωής μας διαδραματίζεται στις οθόνες, ιδίως σε αυτή τη χρονική συγκυρία που ολόκληρος ο πλανήτης πλήττεται από τον αντίκτυπο της πανδημίας του νέου κορονοϊού. Αναμφισβήτητα λοιπόν, η εικόνα κατέχει πρωταγωνιστικό ρόλο στις μετανεωτερικές κοινωνίες. (Σιφάκη, 2015) Επομένως, η ανάλυση του οπτικού σχεδιασμού και των αντικειμένων οπτικής επικοινωνίας θεωρείται επιτακτική για τις κοινωνικές επιστήμες, καθώς αποτελεί όλο και μεγαλύτερη πηγή γνώσεων και πληροφοριών του κοινωνικού γίνεσθαι και κατ' επέκταση προσέγγισης της κοινωνικής έρευνας.

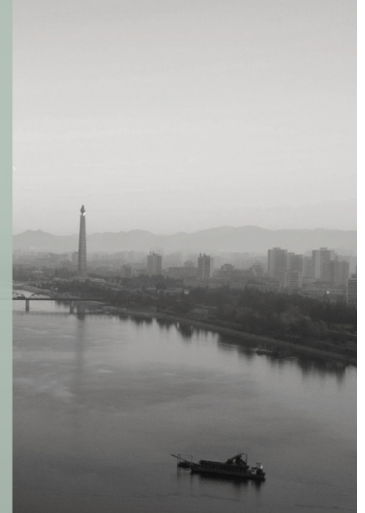
03.

“ Μεταμοντερνική εκκεντρότητα:
Αιροδρόμιο ή επανοδότηση της
αρχιτεκτονικής ελπίδας; ”

04.

“ Πόλη και Μεταμόρφωση
με Αρχιτεκτονικό Πρόγραμμα. ”

05.

“ Άνοιξη - «Έξω» Σχολείο
της Αρχιτεκτονικής Σκέψης. ”

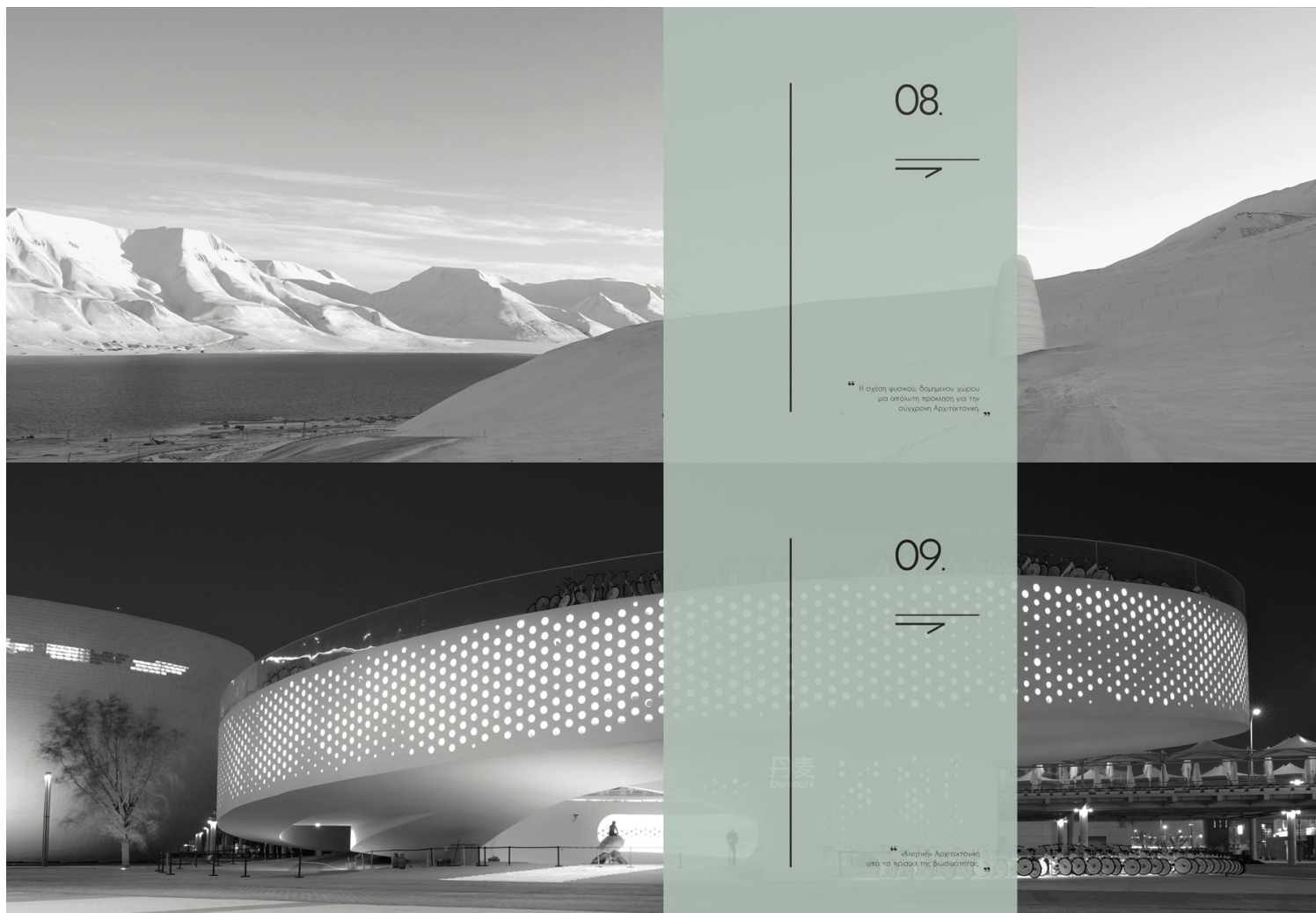
iv. Piazza d'Italia (New Orleans) | v. The Ryugyong Hotel | vi. The Flip Flop / Renesa Architecture Design Interiors Studio

Η Τέχνη -και κατ' επέκταση η Αρχιτεκτονική- αντανακλά την κοινωνική πραγματικότητα και συνεπώς τις πολιτικές και πολιτισμικές δομές. **(Negash, 2004)** Διαχρονικά, η αρχιτεκτονική λαμβάνεται υπόψιν ως μια οπτικοκεντρική τέχνη, καθώς η όραση -πολύ περισσότερο από τις υπόλοιπες αισθήσεις- σχετίζεται με την καθαρή αλήθεια και τη σκέψη. Το άτομο αντιλαμβάνεται σχεδόν αυθόρμητα τα πάντα στην καθημερινότητά του μέσω της μορφής και στη συνέχεια αναλύει αισθητικά τις εντυπώσεις που προσλαμβάνει, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο τη μορφή βασικό σύνδεσμο του ανθρώπου με τον υπαρκτό κόσμο. **(Αθανασόπουλος, 2019)** Ωστόσο, η αισθητική εμπειρία δεν εξαντλείται στην απλή θέαση ή αντιληψιμότητα της μορφής, αλλά επιθυμεί να τη συσχετίσει με ένα περιεχόμενο, ώστε να ολοκληρωθεί. Επομένως, η σχέση μορφής και περιεχομένου είναι πάντοτε άρρηκτη και υπαρκτή, καθώς, ανεξαρτήτως του βαθμού ανάδειξης του νοήματος, το περιεχόμενο αντιπροσωπεύει το «τι» της αναπαράστασης, ενώ η μορφή το «πώς». Το περιεχόμενο είναι το μήνυμα και ο συμβολισμός, ενώ η μορφή το μέσο που οδηγεί τον δέκτη ή χρήστη σ' αυτά.

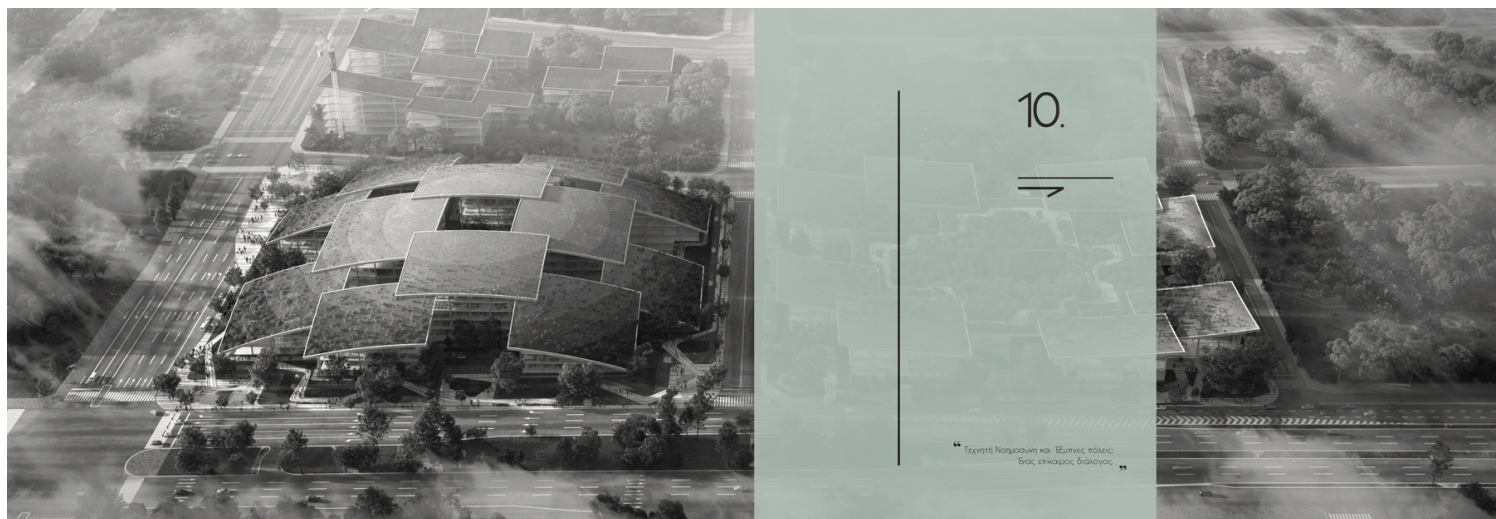
vii. Ordos Art & City Museum / MAD Architects | viii. Hutong Bubble 218 Urban Renovation / MAD Architects

Η σύγχρονη εποχή διέπεται από ποικιλία αισθητικών προσεγγίσεων όσον αφορά την αρχιτεκτονική. Παρατηρείται ολοένα και περισσότερο η απουσία ενός κυρίαρχου ρυθμού και ενός κοινού μορφολογικού λεξιλογίου, ιδίως μετά την εμφάνιση του μεταμοντερνισμού και των εκφάνσεών του. Το διαδίκτυο της υπερπληροφόρησης και η επιβολή της εικόνας με την ταχύτατη μετάδοσή της έχουν συντελέσει στη διαμόρφωση μιας «νέας υποκειμενικότητας». Τα δυο κυρίαρχα - αντίθετα φαινόμενα ύφους κατά τον Sorokin είναι το νοητικό - διανοητικό (ideational style) και το οπτικό - αισθητηριακό (visual - sensate style), τα οποία αφορούν την κατάσταση του πολιτισμού και των εκάστοτε κοινωνιών. Το διανοητικό ύφος συνδέεται με τις έννοιες του ορθολογισμού, της αφάιρεσης και της στατικότητας της μορφής, αφού το περιεχόμενό της εκφράζει την ιδέα του αληθινού, ως διαχρονικό, σταθερό και αμετάβλητο. **(Sorokin, 1957)** Αντιθέτως, το οπτικό - αισθητηριακό ύφος εξισώνει την πραγματικότητα με την έννοια του διαρκώς κινούμενου, της αλλαγής, της υλικότητας και την υποκειμενική εμπειρία των αισθήσεων. Η καταγραφή της διαφορετικότητας της κάθε στιγμής οδηγεί σε μορφές δυναμικές, οι οποίες εκφράζουν το συνεχώς μεταβαλλόμενο, την αδιάκοπη τάση για το καινούριο, την ποικιλία και το ετερόκλητο. Τόσο το «νοητικό» όσο και το «αισθητηριακό» αφορούν δυο ισάξιες αντίρροπες συνθήκες της ανθρώπινης ψυχοσύνθεσης, οι οποίες χαρακτηρίζουν το κάθε άτομο και πρωτίστως τη σχέση του με την ίδια τη ζωή και την καθημερινότητά της, πολύ πριν εκείνο σχηματίσει ή κρίνει την οποιαδήποτε αισθητική εμπειρία. **(Κουνέλλης, 1995)**

ix. Arctic Visitor Center for Svalbard's Global Seed Vault / Snøhetta | x. Denmark Pavilion, Shanghai Expo 2010 / BIG

Τα μηνύματα οπτικής επικοινωνίας στην αρχιτεκτονική μπορούν να μελετηθούν ως πολιτισμικά φαινόμενα, ενώ παράλληλα διερευνώνται τα εργαλεία που επιστρατεύονται για την αναπαράσταση και την παραγωγή νοήματος. Για παράδειγμα, η ιδέα της ελάχιστης αρχιτεκτονικής πράξης, που υποστηρίζει μια αναθεώρηση του προσανατολισμού της νεωτερικότητας, δίχως να λησμονηθούν οι παραδοσιακοί δεσμοί με τον τόπο και η θεώρηση ότι η αξία ενός έργου κρίνεται από την ικανότητά του να δημιουργεί ανθρώπινες σχέσεις. Η μετάφραση του χρόνου και της ιστορίας σε χωρικές μορφές που διέπονται από ουμανιστική ευαισθησία και συγκινησιακή ένταση, δημιουργεί μια δεξαμενή σκέψης για το παρελθόν και γεννά προβληματισμούς για το μέλλον της διαβίωσης. Η αξία της έρευνας και του πειραματικού έργου στην αρχιτεκτονική πρακτική, εφόσον έχει κριτήρια, τροφοδοτεί τα project εφαρμογής και συμβάλλει στην καινοτομία. Σε αντίθετη περίπτωση, έχουμε έργα που εμπεριέχουν ένα ποσοστό ματαιοδοξίας. Ενώ η φιλοδοξία μπορεί να αποτελέσει κίνητρο - εργαλείο γένεσης σκέψης, η ματαιοδοξία οδηγεί στην απληστία, δηλαδή την παρακμή. **(Αθανασόπουλος, 2018)** Ο διάλογος επιστήμης και τέχνης διαμορφώνει πλήρεις και ολοκληρωμένους χώρους, όπου όλες οι αισθητηριακές λεπτομέρειες αναμειγνύονται σε μια πραγματική εμπειρία. Τέλος, η τεχνολογία που αλλάζει ήδη τον τρόπο που ασκείται η αρχιτεκτονική, συνεισφέροντας στην επίλυση προβλημάτων, υπογραμμίζει ωστόσο την ανάγκη για διαφάνεια και εδραίωση αυστηρών κανονισμών στο σύνολο των δραστηριοτήτων της. Συνεπώς, η ανάδειξη ή συγκάλυψη νοήματος δεν σχετίζεται μόνο με τον χειρισμό της μορφής του έργου από τον δημιουργό, αλλά αφορά εξίσου την ικανότητα του δέκτη να αποκτήσει μια διαλεκτική σχέση με το αρχιτεκτονικό δημιούργημα, επαναπροσδιορίζοντας το αντιλαμβανόμενο, μέσα από τις διεργασίες εκείνες που οδηγούν σε μια ουσιαστική αισθητική θεώρηση. Αυτή είναι και η θεμελιώδης διαφορά του απλού θεατή που «κοιτάζει» με τον ενεργό παρατηρητή που «βλέπει», ή πολύ περισσότερο «διαβλέπει». **(Picasso, 2005)**

xi. AI CITY, an Innovation Campus Hosting Headquarters of Tech Firm in Chongqing, China / BIG

Δεδομένη λοιπόν η σχέση Αρχιτεκτονικής και επικοινωνίας; Κατηγορηματικά ναι, αφού η πρώτη υπηρετεί τη δεύτερη και αντίστροφα. Στην αρχιτεκτονική, σε όλο το χρονικό και θεματικό φάσμα της, οι μεγάλοι πολιτισμοί χρησιμοποιούν τις μορφές, τα σχήματα, τα κελύφη προκειμένου να εικονοποιήσουν την εκάστοτε εποχή. Μια εποχή που εξελίσσεται και καταγράφει στυλ, τάσεις και εν τέλει αποκωδικοποιεί την ίδια την κοινωνία και τον άνθρωπο. Διαχρονικά οι αρχιτεκτονικές έννοιες αποτελούν ταυτόχρονα εργαλεία σύνθεσης. Είναι δεδομένο ότι κάθε έργο αποσκοπεί στον συμβολισμό, για να δημιουργήσει εντυπώσεις που αφυπνίζουν το πνεύμα και υπηρετούν το σώμα. Είναι όμως έτσι; Ή αφού οι αποδέκτες ποικίλλουν σε μόρφωση, προέλευση, κουλτούρα αλλά και εποχή, τότε τα αποτελέσματα είναι διαφορετικά; Μια μαθηματική προσέγγιση καταδεικνύει, ότι του κυρίαρχου συμβολισμού έπεται η κουλτούρα που θα δώσει μέτρο, άρα κλίμακα, θα δώσει όμως και το αποτύπωμα του χρόνου ή καλύτερα της χρονικής συγκυρίας που θα συσχετίσει την κοινωνία, την πολιτική και την οικονομία. Στη σύνθεση θα προστεθεί η τεχνολογία, η τέχνη και οι λοιπές επιστήμες. Όλα μαζί θα συγκροτήσουν ένα ίχνος εποχής, ένα ιστορικό αποτύπωμα, μια ζωντανή καταγραφή και άρα μια απόδειξη. Την απόδειξη ότι η Αρχιτεκτονική διαδρά σε επιστήμες και τέχνες, επιδρά στο ανθρώπινο πνεύμα, άλλοτε με θετικό πρόσημο και άλλοτε όχι. Αναμφισβήτητα πρόκειται για μια ουμανιστική επιστήμη, που όμως ελέγχεται για τον ανθρωποκεντρισμό της, αφού σαν ανθρώπινο δημιούργημα εμπεριέχει αναπόφευκτα τις αδυναμίες αυτής της φύσης.